

EMILE & FERDINAND

Magazine van

LARCIER
INTERSENTIA

2022/2 | N°21

Gratis magazine

Thierry Vansweevelt en Filip Dewallens (eds.)

Handboek Gezondheidsrecht

2 volumes

 INTERSENTIA

Tweede, herziene uitgave

3 Recht en gezondheid

Interview bij het verschijnen van de tweede grondig herwerkte editie van het Handboek Gezondheidsrecht met de editors Thierry Vansweevelt en Filip Dewallens

7 Tijdschrift

Twintig jaar Tijdschrift voor Bouwrecht en Onroerend goed.

Interview met de oprichtersvoorzitters: Alain-Laurent Verbeke en Kurt Deketelaere

11 Wissel van de wacht

Vademecum
Vennootschapsbelasting 2.0
Interview met Charlotte Meskens en Bart De Cock

15 Juridische carrière

Interview met Constant De Koninck

21 In de actualiteit

Successieplanning in de praktijk
Interview met Dieter Bossuyt

VEEL
LEESPLEZIER!

BESTE AUTEURS, BESTE KLANTEN, BESTE LEZERS,

COLOFON

Hoofredacteur
Herman Verleyen

Redactieteam
Herman Verleyen, Bert Van Vaerenbergh,
met medewerking van Anne-Laure Bastin

Lay-out
Julie-Cerise Moers (Cerise.be)

© Lefebvre Sarrut Belgium NV

Verantwoordelijke uitgever
Paul-Etienne Pimont
Lefebvre Sarrut Belgium NV
Hoogstraat 139, Loft 6 - 1000 Brussel

Publiciteitsregie
The Future is Now bvba
Laurence Thomsin
0032 471 63 67 01
info@the-future-is-now.net

U heeft de gloednieuwe Emile & Ferdinand in handen met opnieuw een aantal interessante interviews.

Lang zullen we lezen!!!

Eind september verscheen de tweede grondig herwerkte editie van het *Handboek Gezondheidsrecht*. Emile & Ferdinand sprak met de editors, Thierry Vansweevelt en Filip Dewallens, over de hoge vlucht die het gezondheidsrecht genomen heeft, de impact van het gezondheidsrecht op andere rechtstakken, de relatie tussen recht en geneeskunde en de juridisering van de geneeskunde, actuele ontwikkelingen, kreupele wetgeving ...

Het *Tijdschrift voor Bouwrecht en Onroerend Goed* werd twintig jaar geleden opgericht, met als missie het bouwrecht in al zijn aspecten te bespreken ten dienste van de Vlaamse bouwjurist. Na twintig jaar is het duidelijk dat het *TBO* onmiskenbaar heeft bijgedragen aan de emancipatie van het bouwrecht als functionele rechtstak. Om de twintigste verjaardag te vieren had Emile & Ferdinand een gesprek hierover met de oprichters: Alain-Laurent Verbeke en Kurt Deketelaere.

Een jaartje meer op de teller ...

Na eenentwintig edities van zijn *Vademecum Vennootschapsbelasting* heeft Claude Chevalier de pen doorgegeven aan de volgende generatie: mr. Bart De Cock en mr. Charlotte Meskens. Lees het interview met hen over de wissel van de wacht en zoveel meer ...

Constant De Koninck was eerste auditeur bij het Rekenhof waar hij zich specialiseerde in de controle van de aanbesteding en uitvoering van grote overheidsopdrachten. Hij is dus de geknipte persoon om zijn licht te laten schijnen over markante ontwikkelingen in deze materie. En ook over een passie die we met hem delen: het Romeinse recht. Een gesprek met een veelzijdige geest, *ab ovo ad mala*.

Afsluiten doen we – logischerwijze – met successieplanning, dat de voorbije jaren een echt ‘hot item’ is geworden. Terwijl het vroeger in veel families een taboe was, wordt er tegenwoordig veel openlijker over gesproken. Ook de media doen hun duit in het zakje. Emile & Ferdinand kan dus niet achterblijven en sprak met Dieter Bossuyt, een van de auteurs van een nieuw, bijzonder werk: *Successieplanning in de praktijk*.

Acta fabula est.

De redactie van Emile & Ferdinand

DIT MAGAZINE IS OOK VAN U!

Aarzel niet om ons **artikels over te maken**. Ook uw **suggesties** of **opmerkingen** op **gepubliceerde bijdragen** zijn welkom! **Stuur ons uw berichten** op: h.verleyen@larcier-intersentia.be

INTERVIEW BIJ HET VERSCHIJNEN VAN DE TWEEDE EDITIE VAN HET HANDBOEK GEZONDHEIDSRECHT

Eind september verscheen de tweede, grondig herwerkte editie van het *Handboek Gezondheidsrecht*. Emile & Ferdinand sprak met de editors, Thierry Vansweevelt en Filip Dewallens, over de hoge vlucht van het gezondheidsrecht, de impact van het gezondheidsrecht op andere rechtstakken, de relatie tussen recht en geneeskunde en de juridisering van de geneeskunde, actuele ontwikkelingen, kaduke wetgeving ...

*Filip DEWALLENS (l.) en
Thierry VANSWEEVELT (r.)*

Filip Dewallens (l.) is hoofddocent medisch recht aan de UAntwerpen en bijzonder gasthoogleraar aan de KU Leuven. Hij doceert er 'Ziekenhuisrecht' en 'Organisatie van de gezondheidszorg'. Hij is advocaat en managing partner van het advocatenkantoor *Dewallens & Partners*. Op internationaal niveau werkte Filip Dewallens o.m. als opdrachthouder van het IMF, de Wereldbank en de Raad van Europa. Filip is sinds 1996 voorzitter van de Vlaamse Vereniging voor Gezondheidsrecht.

Thierry Vansweevelt (r.) is gewoon hoogleraar aan de UAntwerpen. Hij doceert er 'Aansprakelijkheidsrecht en risicoverzekeringen' en 'Gezondheidsrecht'. Hij is als advocaat-partner verbonden aan het advocatenkantoor *Dewallens & Partners*. Hij is de eerste jurist die werd benoemd tot lid van de Koninklijke Academie voor Geneeskunde. Hij is tevens bestuurder in de Board of Governors van de World Association for Medical Law.

Emile & Ferdinand: Kunnen jullie de ontstaansgeschiedenis van dit *Handboek Gezondheidsrecht* schetsen? Vanwaar kwam het idee?

Thierry Vansweevelt: Wij denken altijd terug aan wat we het *Pact van Knokke* zijn gaan noemen. In 1997 moesten drie jonge juristen spreken op een congres in Knokke. Het waren Filip Dewallens, Tom Balthazar en ik. Met een glas wijn in de hand waren we aan het filosoferen over de stand van het gezondheidsrecht in België. We stelden vast dat een grondig *Handboek Gezond-*

...

De tweede editie van het *Handboek Gezondheidsrecht* werd op 24 september 2022 voorgesteld in het prachtig kader van de Darwin Hall van de Zoo van Antwerpen in aanwezigheid van het merendeel van de auteurs.

heidsrecht ontbrak. Het idee rijpte om dat zelf te schrijven. Iedereen had het razend druk, dus het heeft nog wel wat tijd in beslag genomen, maar in 2014 was het dan eindelijk zover en verscheen het eerste *Handboek Gezondheidsrecht*. Dat Handboek, het mag gezegd, heeft snel zijn weg gevonden naar een groot publiek.

De boeken over gezondheidsrecht die voordien bestonden, vonden wij onvolledig en/of niet grondig. We ontvingen signalen van advocaten en magistraten dat er een behoefte was aan een volledig, grondig en kritisch overzicht van het gezondheidsrecht. Aan die behoefte hebben we willen tegemoetkomen.

Fillip Dewallens: Het verbaasde ons na het verschijnen van de eerste editie ook hoe breed dat geïnteresseerde publiek is. Advocaten, magistraten, ziekenhuizen, overheidsdiensten, OCMW's, artsen, paramedici, en zelfs het leger kochten exemplaren. Bij de redactie van de tweede editie stelden we ons dan ook steeds de vraag of we werkelijk geen situatie of problematiek uit het oog verloren waren. Er mocht geen *unserved audience* achterblijven (lacht).

Thierry Vansweevelt: Ons doelpubliek is inderdaad zeer divers. Vergeet ook niet dat het Handboek ook gebruikt wordt als studiemateriaal voor de studenten. Zo wordt het *Handboek Gezondheidsrecht* gebruikt aan de KU Leuven en de UAntwerpen. Ook in het postgraduaat Gezondheidsrecht en gezondheidsethiek binnen de Leerstoel voor Gezondheidsrecht AHLEC is het Handboek verplicht studiemateriaal.

Zien jullie nieuwe trends in vergelijking met de eerste editie?

Fillip Dewallens: Die zien we zeker, en wel in verschillende do-

meinen. Neem nu het ziekenhuisrecht. De verplichte netwerking is daar zeker een gamechanger. Het verplicht de ziekenhuizen onderling en met de eerste lijn samen te werken en genuanceerd na te denken over de vraag waar de zorg het best plaatsvindt. De concurrentie tussen de ziekenhuizen zal daardoor op termijn afzwakken. Anderzijds heb ik het gevoel dat er nu concurrentie tussen de netwerken aan het ontstaan is. Die nieuwe verhoudingen veronderstellen creatieve organieke en contractuele regelingen. De omgang met data is zeker ook een belangrijke evolutie. De valorisatie van de miljarden bits aan gezondheidsdata waarover de ziekenhuizen beschikken is booming business. Die data zijn cruciaal om behandelresultaten te voorspellen, risicofactoren te identificeren en onderzoek te doen. Op het eerste gezicht lijkt valorisatie van gezondheidsgegevens op gespannen voet te staan met de bescherming ervan. Dat geldt ook voor de aanspraken, zelfs de eigendom op die data. Heeft de patiënt geen rechten op deze gegevens? Mag een ziekenhuis gewoon doen wat het wil met de patiëntgegevens waarover het beschikt? Eigendom van patiëntgegevens bestaat immers niet, heeft ook nooit bestaan, ook niet voor de patiënt. Er zijn enkel bepaalde aanspraken op die gegevens. Maar als er geen eigendom is, kunnen gezondheidsgegevens ook niet worden verkocht, ze kunnen enkel gedeeld worden met derden. Razend interessant.

Thierry Vansweevelt: Het gezondheidsrecht is de laatste jaren overstelpt door wetgeving. Dat is zeker een rode draad.

Daarnaast zien we dat wetgeving toch geen voldoende antwoord biedt voor de snelle ontwikkelingen in de geneeskunde. De realiteit blijkt altijd straffer te zijn. De rechtspraak moet steeds meer tussenkomen in geschillen. Verder zien we dat het gezondheidsrecht ook andere rechtstakken op scherp zet. Denk bv. aan de *wrongful life*-vorderingen: in hoeverre kan een gehandicapt kind schadevergoeding vragen aan een arts door wiens fout geen abortus kon worden uitgevoerd, met als gevolg dat het kind nooit had bestaan? Of een ander voorbeeld: kan een zelfstandige arts gedwongen worden op 65-jarige leeftijd het ziekenhuis te verlaten of is dit een discriminatie op basis van leeftijd? Of nog: kan een ziekenhuis of een woonzorgcentrum zomaar beslissen bezoekers de toegang tot het ziekenhuis te verbieden in tijden van een pandemie of is dit strijdig met het recht op privéleven van de patiënt?

Was daarom die tweede editie nu al nodig?

Thierry Vansweevelt: We ontvingen van heel wat gezondheidsjuristen de vraag wanneer er een tweede editie kon worden verwacht. Die vraag

was begrijpelijk. Sinds 2014 is de wetgeving op talrijke vlakken fundamenteel gewijzigd. Niet alleen de algemene wetgeving, zoals de GDPR, boek 8 over het bewijsrecht en boek 5 over het verbintennisrecht. Maar de wetgever is de laatste jaren ook erg actief geweest m.b.t. de specifieke gezondheidswetgeving. Denk maar aan de Kwaliteitswet, de Wet Ziekenhuisnetwerken, de Geestelijke gezondheidszorgberoepen, de Wet Klinische Proeven, de Wet Medische hulpmiddelen, de wijziging van de Abortuswet, enz.

Wat is het belang van jullie werk? Wat is de bijzondere insteek? Wat maakt dit werk uniek?

Fillip Dewallens: Anders dan andere werken is zeker dat de bijdragen geschreven zijn door specialisten die ook met de laarzen aan in de praktijkmodder staan. Het zijn praktizijnen met academische allures en professoren met praktische reflexen. Zij reiken oplossingen aan voor problemen en dat maakt een hemelsbreed verschil met andere publicaties.

Thierry Vansweevelt: Een recensent noemde ons *Handboek Gezondheidsrecht* monumentaal en een klassiek standaardwerk. Anderen noemen het de bijbel van het gezondheidsrecht (lacht). Dat komt, denken wij, omdat wij hebben getracht volledigheid en grondigheid na te streven en dus alle onderwerpen uit het gezondheidsrecht aan bod te doen komen. Daarnaast is het gezondheidsrecht zo divers geworden dat niemand nog de hele rechtstak kan beheersen. Daarom hebben we gekozen voor een verzamelwerk: voor elk onderwerp hebben we dé specialist gevraagd. Daardoor hebben we voor elk onderwerp een grondige en kritische analyse. Als editors is het dan onze taak de kwaliteit en uniformiteit van het boek te bewaken. Dat is een hels werk. Inhoudelijk is

De rechtspraak moet steeds meer tussenkomen in geschillen. Verder zien we dat het gezondheidsrecht ook andere rechtstakken op scherp zet. Denk bv. aan de *wrongful life*-vorderingen: in hoeverre kan een gehandicapt kind schadevergoeding vragen aan een arts door wiens fout geen abortus kon worden uitgevoerd, met als gevolg dat het kind nooit had bestaan? Of kan een ziekenhuis of een woonzorgcentrum zomaar beslissen bezoekers de toegang tot het ziekenhuis te verbieden in tijden van een pandemie of is dit strijdig met het recht op privéleven van de patiënt?

het Handboek verder uniek door de focus niet enkel op de arts-patiënt-relatie te leggen, maar tevens het statuut van de andere zorgverleners te behandelen: apothekers, tandartsen, kinesitherapeuten, verpleegkundigen, vroedvrouwen, zorgkundigen, de geestelijke gezondheidszorgberoepen, enz. Nu de gezondheidszorg voor een groot stuk nog steeds in gezondheidsvoorzieningen wordt verstrekt, besteden we uiteraard ook aandacht aan het statuut van het ziekenhuis, van de hoofdarts, de medische raad, de diensthoofden, het ethisch comité, enz.

Hoe zien jullie de relatie tussen recht en geneeskunde? Zit hier evolutie in?

Thierry Vansweevelt: Het recht zelf interesseert zich ook meer en meer voor de geneeskunde. Sommigen spreken zelfs van een juridisering van de geneeskunde en verwijzen daarvoor naar de talrijke regelgeving die de geneeskunde beheerst. De geneeskunde op haar beurt heeft ook het recht ontdekt en kan de rechtszekerheid die het recht kan bieden, waarderden. Recht en geneeskunde zijn meer en meer op elkaar aangewezen. Dit zullen we nog meer merken wanneer de artificiële intelligentie haar intrede doet in de geneeskunde. Vragen die dan rijzen zijn in hoeverre patiënten beschermd zijn en in

hoeverre ook zorgverleners hiervan afhankelijk worden en wat hun rechten en plichten zijn.

Fillip Dewallens: Ook het geïntegreerde gebruik van kliniek, beeldvorming en moleculaire analyse zal leiden tot individuele gezondheidsprofielen. Revolutionaire sensoren zullen het Internet of Humans (IoH) voeden en volledig gepersonaliseerde gezondheidszorg (3D-geprint) mogelijk maken. Zelflerende systemen ten slotte zullen uit de gegevens voorspellingen afleiden over de gezondheidstoestand van individuen en ze zullen de reactie voorspellen op behandelingen. Dit maakt de rechtsverhoudingen en de redactie van overeenkomsten in de zorg vanzelfsprekend uiterst complex.

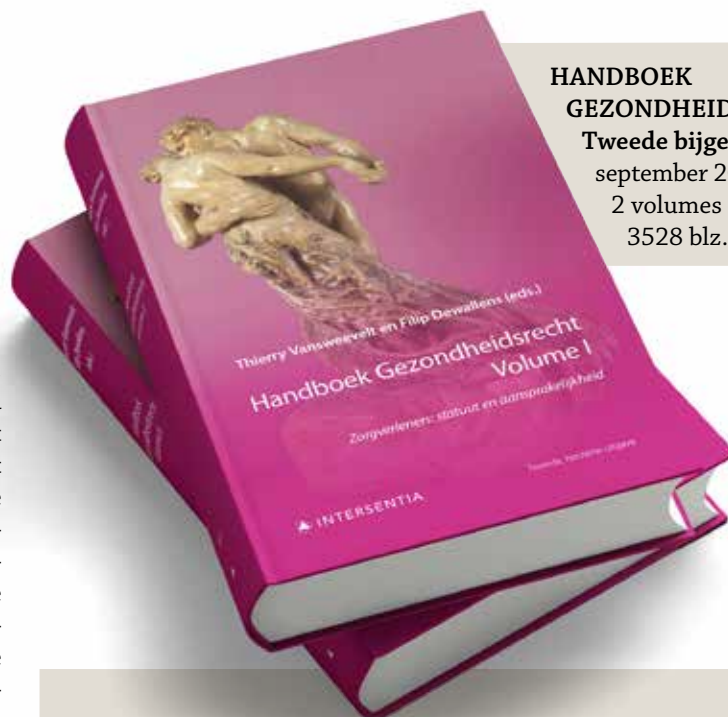
Waar is er nog nood aan tussenkomst van de wetgever? Welke punten moeten nog door de rechtspraak worden beslecht/verduidelijkt?

Fillip Dewallens: Er zijn uiteraard nog veel braakliggende terreinen. Om één voorbeeld te geven: de pandemie heeft ons heel wat geleerd. De overheidsbesluitvorming liep vanaf het begin van de pandemie meteen mank. Niemand wist wat een doeltreffende maatregel zou kunnen zijn en wanneer

en door wie die moest worden genomen. Dat veronderstelt erg wendbaar beleid en eenheid van bevel. Dat is notoir niet onze sterkte en daarom is er wellicht kostbare tijd verloren gegaan. Hoge ambtenaren en *ad hoc* opgerichte commissies hebben dan het bevel overgenomen, wat vergelijkbaar met het Comité van Secretarissen-generaal onder de regering Pierlot in ballingschap tijdens de tweede wereldoorlog. Dat was een beproefd recept, waarmee ik niet gezegd wil hebben dat dat nu het bestuursmodel is voor de toekomst (lacht). België is er door de inzet van die ambtenaren en doordat veel artsen zich spontaan hebben aangemeld op COVID-afdelingen wel in geslaagd om de crisis te bekampen zonder beroepsbeoefenaars of geneesmiddelen te moeten opvorderen. Gelukkig maar, want we beschikten niet over adequate juridische instrumenten om dergelijke dwingende maatregelen te nemen. Die moeten er nu wel komen.

Thierry Vansweevelt: Er is ook nog wat kaduke wetgeving noemen. Dat geldt voor oude achterhaalde wetgeving, zoals de regelgeving over tandartsen die dateert van 1934; of denk aan het KB over de Orde van artsen die nog altijd tot gevolg heeft dat klagers niet geïnformeerd worden over de gevolgen van hun klacht. Soms is het gebrek aan wetgeving ook schrijnend: dat België nog steeds geen regelgeving heeft over draagmoederschap leidt tot een betreurenswaardige rechtsonzekerheid voor de betrokkenen. Maar zelfs recente wetgeving is niet altijd adequaat. Neem nu de Kwaliteitswet van 2019, die zo gebrekkig was dat ze in 2022 al herschreven moest worden ... neen, er zal altijd werk aan de winkel zijn voor de beoefenaars van het gezondheidsrecht.

HANDBOEK GEZONDHEIDSRECHT –

Tweede bijgewerkte editie

september 2022 | gebonden |

2 volumes (zie hieronder) |

3528 blz.

NB: Duiding bij de coverafbeelding “La Valse” van de Franse beeldhouwster Camille Claudel: de dans staat symbool voor de relatie tussen recht en geneeskunde, en dus voor het huidige gezondheidsrecht: recht en geneeskunde gaan in volle vertrouwen de dans aan met elkaar.

Volume I: Zorgverleners: statuut en aansprakelijkheid

Thierry Vansweevelt en Filip Dewallens (eds.)

Auteurs Volume I: Thierry Vansweevelt, Filip Dewallens, Tom Balthazar, Sander Briké, Nils Broeckx, Wannes Buelens, Valerie Christens, Bob De Mars, Thomas De Meese, Margaux Defauw, Evelien Delbeke, Ann Dierickx, Willeke Dijkhoffz, Marlies Eggermont, Tom Goffin, Coralie Herijgers, Christophe Lemmens, Steven Lierman, Paul Schoukens, Raf Van Goethem, Aline Vanhove, Eline Vanluchene en An Vijverman

Volume II: Rechten van patiënten: van embryo tot lijk

Thierry Vansweevelt en Filip Dewallens (eds.)

Auteurs Volume II: Thierry Vansweevelt, Filip Dewallens, Nils Broeckx, Cindy Cornelis, Evelien Delbeke, Naoual El Yattouti, Tom Goffin, Erna Guldix, Christophe Lemmens, Steven Lierman, Annelies Marien, Lina Oplinus, Sarah Panis, Sylvie Tack, Kristof Van Assche, Nick Van Gelder en An Vijverman

TWINTIG JAAR TIJDSCHRIFT VOOR BOUWRECHT EN ONROEREND GOED : DE ROL VAN TBO ALS LOGBOEK VOOR HET BOUWRECHT IN VLAANDEREN

**Alain-Laurent
VERBEKE**

Alain-Laurent Verbeke is gewoon hoogleraar Privaatrecht & ADR aan de KU Leuven en Professor of Law Harvard, Professor of Private & Comparative Law Tilburg University, Professor of Law & Negotiation UCP Lisbon en advocaat.

**Kurt
DEKETELAERE**

Kurt Deketelaere is gewoon hoogleraar (deeltijds) milieu-, energie- en bouwrecht aan de KU Leuven, en Visiting Professor of Law aan de University of Helsinki. Hij is tevens secretaris-generaal van de League of European Research Universities (LERU) en voorzitter van Sustainability College Bruges (SCB). Bij diverse vennootschappen (VITO, Guberna, enz.) is hij bestuurder.

Het *Tijdschrift voor Bouwrecht en Onroerend Goed* werd twintig jaar geleden opgericht, vanuit een 'KU Leuven PPS', de privaat- en publiekrechtelijke samenwerking tussen Alain-Laurent Verbeke en Kurt Deketelaere.

De twintigste verjaardag wordt gevierd met een Themadag 'Recente ontwikkelingen in het bouwrecht - Het bouwgebeuren onder de loep n.a.v. 20 jaar TBO' op 8 november 2022. En met een *Feestnummer 20 jaar TBO*.

De bedoeling van *TBO* was om het bouwrecht in al zijn aspecten te bespreken ten dienste van de Vlaamse bouwjurist. Na twintig jaar is het duidelijk dat het *TBO* onmiskenbaar heeft bijgedragen aan de emancipatie van het bouwrecht als functionele rechtstak. Emile & Ferdinand had een gesprek hierover met de oprichters-voorzitters.

...

Emile & Ferdinand: *TBO* bestaat 20 jaar. Kunt u even de geschiedenis schetsen van het *TBO*?

“Alain-Laurent Verbeke & Kurt Deketelaere: *TBO* is ontstaan naar aanleiding van de oprichting, door ons beiden, van het Centrum voor Bouwrecht aan de Rechtsfaculteit van de KU Leuven, begin 2002. Alain werd toen, als opvolger van Jacques Herbots, titularis van het plichtvak Bijzondere Overeenkomsten in de eerste licentie rechten. Het leerstuk aanneming maakt een belangrijk onderdeel uit van dat vak, en dus ook het bouwrecht. En Kurt nam in die periode het vak Bouwrecht bij de burgerlijk ingenieurs aan de KU Leuven over van diezelfde Jacques Herbots.

Geïnspireerd door wat Kurt al deed inzake milieurecht, energierecht, klimaatrecht, wilden wij een juridisch multidisciplinaire invulling geven aan het bouwrecht, zowel privaats- als publiekrechtelijk. Begin jaren 2000 nam de publiekrechtelijke regelgeving inzake gebouwen, gronden en het bouwen van gebouwen op gronden (de kernfocus van het vak) immers sterk toe, en was bouwen geen louter privaatrechtelijk gebeuren meer. Wij hebben die lijn doorgetrokken voor de activiteiten van het Centrum voor Bouwrecht en daar onmiddellijk ook een aantal publicaties aan gekoppeld, zoals een tijdschrift, een jaarboek, een handboek enz.

Waarom werd een nieuw tijdschrift gecreëerd? Wat was de opzet van *TBO*?

“Op dat moment bestond er al een tijdschrift in het domein van het bouwrecht: TOGOR/REDRIM, *Tijdschrift voor onroerendgoedrecht/Revue de droit immobilier*. Gelet op het feit dat we gelijklopende doelstellingen voor een Vlaams tijdschrift hadden, zijn wij gaan samenzitten met de kernredactie van TOGOR, en hebben we de krachten gebundeld in een nieuw tijdschrift, *TBO, Tijdschrift voor Bouwrecht en Onroerend Goed*, en dit samen met de uitgeverijen Die Keure en Intersentia.

De drijfveer om een nieuw tijdschrift op te richten lag in de al vermelde sterke toename van de regelgeving inzake grond, gebouwen en het bouwen van gebouwen op gronden, in diverse rechtstakken in het privaats- en publiekrecht. Zeker in het vakgebied van Kurt, milieu- en stedenbouwrecht, was er een werkelijke inflatie van regels inzake stedenbouw, natuur, bodemsanering enz. Later kwamen daar dan nog eens regels vanuit het

FEESTNUMMER 20 JAAR *TBO*

Volledig conform de multidisciplinaire aanpak van *TBO* bevat dit feestnummer bijdragen in contractenrecht, goederenrecht, fiscaal recht, aansprakelijkheidsrecht, administratief recht, omgevingsrecht, procesrecht ...

energie- en klimaatrecht bij. Als je de omvang van het *Handboek Bouwrecht* bekijkt, en kijkt naar het deel publiekrecht, is er werkelijk een explosie van regels geweest, wat maakt dat bouwrecht iets totaal anders werd dan in de tijd van Jacques Herbots.

Via een multidisciplinair juridisch tijdschrift wilden we op deze ontwikkeling inspelen, met sterke focus op Vlaanderen (hoewel de rest van België, alsook Nederland, ook aan bod bleef komen in het tijdschrift).

Waarin onderscheidt *TBO* zich van andere tijdschriften? Wat is de specifieke invalshoek?

“We durven stellen dat de multidisciplinaire juridische benadering van het tijdschrift een blijvend onderscheidend kenmerk uitmaakt. Evenals de specifieke focus op het juridisch statuut van gronden, gebouwen en het bouwen van gebouwen op gronden. Die benadering was begin 2000 nog uitzonderlijk. De dag van vandaag, 20 jaar later, zien we dat natuurlijk wel in meer tijdschriften gebeuren.

Hoe is de redactie samengesteld?

“Wij beiden zijn de voorzitters van het *TBO* en behouden vanuit die functie het overzicht en bepalen mee de strategie. Met de ‘day to day’ van het tijdschrift houden wij ons in principe niet bezig. Dat ligt in de kundige handen van een vierkoppige hoofdredactie, die samenwerkt met diverse deelredacties met vele ervaren bouwrechtjuristen.

Het is voor ons heel bijzonder om mee te mogen maken dat schitterende doctorandi van ons beiden samen verenigd zijn in de dynamische hoofdredactie die het *TBO* met bekwame hand

richting geeft: professor Nicolas Carette (promotor Verbeke), professor Bram Delvaux (promotor Deketelaere), advocaat Kristof Vanhove (promotor Verbeke) en daarnaast ook professor Kristof Uytterhoeven (ook gepromoveerd aan de KU Leuven).

Tot wie richt het tijdschrift zich?

De ruime juridische benadering houdt in dat we enerzijds verschillende doelgroepen binnen de juridische wereld beogen: advocaten, notarissen, magistraten, ambtenaren, academici enz. En anderzijds proberen we ook zo toegankelijk mogelijk te zijn voor niet-juridische beroepsgroepen in de bouw- en vastgoedwereld, zoals architecten, aannemers, landmeters, vastgoedmakelaars, banken, verzekeraars, lokale en andere overheden enz. Dit maakt ook dat we van onze auteurs niet alleen juridische deskundigheid en precisie vragen, maar tegelijkertijd een toegankelijke schrijfstijl, zodat ook niet-juristen toegang hebben tot de artikelen.

De redactie van *TBO* volgt de actuele ontwikkelingen in het bouwrecht en onroerend goed op de voet. Welke waren enkele van de meest in het oog springende bijdragen uit de voorbije twintig jaren?

De voorbije jaren verschenen er in het *TBO* bijna 250 doctrinaire artikelen en noten.

Het administratief bouwrecht komt uitvoerig aan bod met o.a. artikelen over verkavelingsvergunningen, omgevingsvergunningen, handelsvestigingsvergunningen en vergunningen in globo alsook met bijdragen over buurt- en gemeentewegen, bodemsanering of onteigening.

Contracteren met de overheid wordt onderzocht in bijdragen over bijvoorbeeld de regelgeving op overheidsopdrachten en publiek-private samenwerking.

Er is aandacht voor het cultureel erfgoedrecht met bijdragen over de handhaving van beschermd onroerend goed en het archeologisch erfgoed.

Ook het fiscaal recht wordt niet vergeten en over sociaal recht vinden we diverse artikelen, zoals over de terbeschikkingstelling van werknemers en uitzendarbeid, aanwerving en detachering en sociale inspectie.

Natuurlijk is het procesrecht geen blinde vlek. Er verschenen o.a. artikelen over de rol van de deskundige, het belang van onderhandelingsprocedures, de procedure voor de Verzoenings-

Tijdschrift voor Bouwrecht en Onroerend Goed
6 nummers per jaar | ca. 600 blz. | A4-formaat
Voorzitters: Kurt Deketelaere en Alain-Laurent Verbeke
Hoofredactie: Nicolas Carette, Bram Delvaux, Kristof Uytterhoeven en Kristof Vanhove
Deelredacties:

- *Verbintenissen en Bijzondere overeenkomsten:* Kristof Uytterhoeven en Kristof Vanhove (coördinatie), Frank Burssens, Siegfried Busscher, Maarten Dambre, Christine Heeb, Marco Schoups, Sarah Schoenmaekers en Pierre Thiriar
- *Goederenrecht en notarieel recht:* Nicolas Carette en Kristof Vanhove (coördinatie), Maarten De Clercq, Mathieu Muylle en Steven Snaet
- *Publiekrecht:* Bram Delvaux (coördinatie)
 - *Overheidsopdrachten:* Kristof Uytterhoeven (coördinatie), Kris Lemmens, Sarah Schoenmaekers en Marco Schoups
 - *Omgevingsrecht:* Ive Van Giel (coördinatie), Els Empereur, Thomas Sterckx, Ive Van Giel, Stijn Verbist en Jonas Voorter
 - *Onteigeningen:* Ive Van Giel, Els Empereur en Stijn Verbist
- *Fiscaal recht:* Nicolas Carette (coördinatie), Geert De Neef en Wim Panis

Coördinatie rechtspraak: Michael Barbier
Correspondenten: Johan Boon, Koenraad De Greve, Wim Goossens, Benoît Kohl, Peter Marcoen, Sven Mosselmans, Stéphanie van Gulijk, Kristien Van Lint, Francis Van Nuffel en Elke Van Overwaele

commissie Bouw, de verjaringsregels van bouw misdrijven, het bewijs van de verkoop van een onroerend goed en het subsidiariteitsbeginsel bij onderzoeksmaatregelen.

Evident vinden ook civilisten hun gading in het *TBO*. De buitencontractuele aansprakelijkheid van de talloze bouwactoren wordt meermaals onder de loep genomen. Het goederenrecht is een evergreen voor interessante doctrine, bijvoorbeeld over het appartementsrecht, het tenietgaan van zakelijke rechten, de verkrijgende verjaring, het opstalrecht, het burenenrecht, de gemene muur, de nieuwe Pandwet of de gevolgen van het onrechtmatig bouwen op of over iemands grond. Dat is niet anders voor het contractenrecht, met bijdragen over de woninghuur, de totstandkoming van de koopovereenkomst van een onroerend goed, de vergoeding van herstellkosten of minderwaarden, de handelshuur, de verhuur van studentenkamers en de aansprakelijkheid voor verborgen en lichte gebreken of de (gemeenrechtelijke) contractuele aansprakelijkheid van bouwactoren.

Tot slot tracht het *TBO* ook de vinger aan de pols te houden voor nieuwe tendensen in het bouwrecht. O.a. verschenen er artikels over de juridische kwalificatie van *co-working spaces*, blockchain, smart contracts, cryptomunten in de vastgoedsector, het BIM-referentieprotocol en de bescherming van zwakkere partijen in het bouwcontractenrecht.

Wat waren de meest interessante/markante ontwikkelingen inzake bouwrecht en vastgoedrecht gedurende deze twee decennia?

Zoals vermeld, is voornamelijk de explosie van publiekrechtelijke regels in het bouwgebeuren toch wel een cruciale ontwikkeling geweest. Denk maar aan alle regels die we nu hebben rond isolatie, asbest, bodemverontreiniging, natuurbescherming enz. Maar ook inzake privaatrecht zijn er belangrijke ontwikkelingen geweest, denken we bijvoorbeeld aan de nieuwe spelregels in het nieuwe Burgerlijk Wetboek, die zeker een aantal relevante bouwrechtelijke regels uit de 19de in de 21ste eeuw gebracht hebben, zoals erfpacht en opstal.

Ook de steeds toenemende complexiteit van het bouwgebeuren maakt dat de samenwerkingsplicht tussen de vele actoren in het bouwproces, en de juridische onderbouwing en afdwinging daarvan een sterke impact heeft op de bouwpraktijk van de toekomst. Daarover is op dit moment aan de KU Leuven een rechtsvergelijkend doctoraat in voorbereiding.

Hoe ziet u de verdere evolutie van het bouw- en vastgoedrecht en hoe zal het tijdschrift hiermee omgaan?

Wij vrezen dat de regellast in dit domein niet gaat verminderen in de komende jaren, integendeel, we zien die enkel toenemen. Een tijdschrift als *TBO* zal dan ook relevant blijven met haar kritische analyses van nieuwe en bestaande regelgeving en rechtspraak.

Na twintig jaar durven we stellen dat het *TBO* onmiskenbaar heeft bijgedragen aan de emancipatie van het bouwrecht als functionele rechtstak, die de *summa divisio* tussen het privaatrecht en het publiekrecht overstijgt.

Het *TBO* zal blijvend het overzicht bewaren, met aandacht voor de conceptuele inbedding van praktische bouwrechtelijke thema's in het privaatrecht of bouwrecht. Het *TBO* mag immers niet verengen tot een hyperspecialisatie van het recht. Geen blikvernaauwing, maar een helicoptervisie over alle eilanden die het bouwrecht bestrijkt.

ONTDEK OOK

**HANDBOEK
BOUWRECHT -
Derde herziene
editie**

Kurt Deketelaere, Marco Schoups en Alain-Laurent Verbeke (eds.)

december 2022 | 2100 blz. (2 volumes) | gebonden

VADEMECUM VENNOOTSCHAPSBELASTING 2.0

Sinds 2000 bezorgde de heer Claude Chevalier jaarlijks aan zijn uitgever in het voorjaar een nieuwe, grondig geactualiseerde versie van zijn *Vademecum Vennootschapsbelasting*. Deze nieuwe editie verblijdde elk jaar in juni een talrijke schare abonnees.

Na eenentwintig edities heeft Claude Chevalier de fakkel doorgegeven aan de volgende generatie. Mr. Bart De Cock en Mr. Charlotte Meskens waren bereid de pen over te nemen. Zij behielden hierbij de solide structuur van het basiswerk. De tweeëntwintigste editie die in juni 2022 verscheen, is het resultaat van hun noeste arbeid en het begin van het tweede leven van dit *Vademecum*.

Een goede reden voor een interview met de nieuwe auteurs.

Charlotte MESKENS

Charlotte Meskens is assistente aan de UGent (Instituut voor Belastingrecht) waar zij werkt aan een doctoraat inzake vennootschapsbelasting. Zij is tevens actief als fiscaal advocate (senior associate) bij het advocatenkantoor Tiberghien.

Emile & Ferdinand: Hoe hebben jullie het *Vademecum Vennootschapsbelasting* leren kennen?

lier) (de vorige auteur) een collega van mij aan de Universiteit van Gent en kwam ik ook via die weg opnieuw in aanraking met het *Vademecum*.

Bart DE COCK

Bart De Cock is fiscaal advocaat (partner) bij advocatenkantoor Tiberghien.

“Charlotte Meskens: Ik heb het *Vademecum* leren kennen tijdens mijn studies en raadpleegde het toen als naslagwerk of om dingen beter te begrijpen. Ook toen ik in de praktijk als advocate aan de slag ging, bleef ik het geregeld raadplegen omdat het een van de weinige boeken is dat vertrekt vanuit het boekhoudrecht, wat in veel gevallen zeer nuttig bleek. Later werd Claude (Cheva-

“Bart De Cock: Binnen de Belgische fiscale wereld is het *Vademecum* inderdaad al sinds jaar en dag een basiswerk. Elke fiscaal student en/of professional komt ermee in aanraking. Dat was ook voor mij niet anders.

...

Waarom hebben jullie de fakkel overgenomen? Wat trok jullie zo aan in dit werk?

“**Bart De Cock:** Charlotte en ik zijn in ons werk als advocaat al vele jaren actief in de vennootschapsbelasting. Het *Vademecum* is een van dé referentiewerken over de Belgische vennootschapsbelasting, waarop we in het verleden zo vaak zelf beroep hebben gedaan. Het doet ons dan ook bijzonder veel plezier dit werk te kunnen verderzetten, en onze ervaring en expertise op deze wijze te kunnen delen.

Wat is de bijzondere insteek of meerwaarde? Wat maakt dit werk uniek? De ondertitel ‘een resultaatgerichte benadering’ is hierbij allicht verhelderend?

“**Charlotte Meskens:** Het bijzondere aan het *Vademecum* is zeker dat het vertrekt vanuit de structuur en volgorde van de boekhoudkundige resultatenrekening. De achterliggende idee is dat voor de fiscale winstbepaling het boekhoudrecht als gemeen recht én basis geldt en de (fiscale) winstbepaling van een vennootschap in essentie dus het resultaat is van een dagelijkse wisselwerking van opbrengsten en kosten.

“**Bart De Cock:** Omdat het boek zich baseert op de volgorde van de boekhoudkundige resultaatsverwerking, is het werk ook eenvoudig raadpleegbaar. Waar het bij andere werken inzake vennootschapsbelasting vaak minder evident is om bepaalde onderwerpen terug te vinden, is dit door de unieke structuur van het *Vademecum* gemakkelijker.

Daarnaast kenmerkt het werk zich ook door zijn ‘domeinoverschrijdende’ aanpak; waar relevant bespreekt het ook onderwerpen inzake personenbelasting (bv. loonfiscaliteit), btw, internationale fiscaliteit ...

Hoe verliep het bijwerken van de editie 2022? Hebben jullie aan de structuur gesleuteld? Wat is de feedback die jullie kregen?

“**Charlotte Meskens:** We wisten op voorhand dat een eerste bijwerking veel energie zou kosten. We moesten ons inwerken in het boek. Uiteraard kenden we het werk al vele jaren, maar het raadplegen van een boek is iets helemaal anders dan het van A tot Z bijwerken van een boek van een dergelijke omvang. Pas op het ogenblik dat wij het gehele werk voor een eerste maal volledig hadden doorgenomen, kregen wij zicht op de omvang van het werk.

“**Bart De Cock:** Wij hebben in deze editie voornamelijk aandacht besteed aan het grondig reviewen, aanpassen en actualiseren van het boek. Aan de algemene structuur hebben we voorts nog niets gewijzigd, omdat we deze net uniek achten. In de toekomst zullen we daar wel wat aan sleutelen waar nodig, maar de globale structuur zal wellicht dezelfde blijven.

“**Charlotte Meskens:** Sinds de publicatie hebben wij al veel positieve reacties mogen ontvangen vanuit vele hoeken, wat uiteraard deugd doet. Toch staan wij steeds open voor verdere feedback en suggesties en zullen we daar zoveel als mogelijk rekening mee houden!

Welke lessen uit de totstandkoming van deze ‘eerste’ editie nemen jullie mee voor de volgende edities?

“**Charlotte Meskens:** De verstaalslag maken van kennis naar een bondig en begrijpbaar stuk tekst vergt tijd. We willen het *Vademecum* koste wat kost behapbaar houden, maar het toch als een rijk en allesomvattend basiswerk uitwerken. Dat betekent dat wij ook elk jaar flink wat tekst moeten toevoegen én schrappen. Ook dat is niet zo evident hebben we ondervonden. We willen de identiteit van het *Vademecum* bewaren, maar willen tegelijkertijd onze eigen klemtonen leggen. Daar zullen we de komende edities op inzetten.

Welke belangrijke wijzigingen in vennootschapsfiscaliteit hebben jullie verwerkt in de nieuwe editie 2022?

“**Bart De Cock:** De fiscaliteit is steeds in beweging; het is een van de rechtstakken die meermaals per jaar wordt gewijzigd en verder evolueert. Daarom zijn er ook in deze editie een heel aantal nieuwe maatregelen geïmplementeerd: de vernieuwing van het regime voor expats, de wijzigingen aan het VVPR-bis regime, de actualisatie van de aanrekeningsregels van verliezen, de aanpassingen inzake voordelen van alle aard, de gewijzigde fischeverplichting, de relevante wijzigingen inzake verworpen uitgaven ... En intussen hebben we alweer een resem topics geselecteerd die in de editie van 2023 zullen worden verwerkt.

Nog even terugblikken: wat is de impact van de COVID-19-herstelmaatregelen?

Charlotte Meskens: De regering Wilmès I nam een aantal ondersteunende maatregelen om de liquiditeits- en solvabiliteitspositie van ondernemingen tijdens de pandemie te verbeteren. Sommige maatregelen focussten specifiek op de versterking van het eigen vermogen: denk maar aan het zogenaamde ‘carry-back-systeem’ van verliezen, alsook de mogelijkheid tot het aanleggen van een wederopbouwreserve. Andere maatregelen waren dan weer specifiek gericht op bepaalde sectoren, bijvoorbeeld de tijdelijke maatregelen genomen m.b.t. de taxshelter voor audiovisuele werken en podiumwerken of het belastingkrediet voor afgelaste evenementen.

Voor sommige maatregelen was er de kritiek dat ze te laat kwamen of een te beperkte toepassing in de tijd hadden. Of de maatregelen het beoogde effect (zullen) ressorderen is een vraag die allicht slechts retrospectief zal kunnen worden beantwoord.

Bart De Cock: In elk geval zullen we een aantal maatregelen nog een hele tijd meeslepen, denk maar aan de wederopbouwreserve. Intussen staat er helaas al een nieuwe crisis klaar: de energiecrisis. Ook deze crisis zal ongetwijfeld tot een heel aantal fiscale maatregelen aanleiding geven, wellicht ook inzake vennootschapsbelasting.

Wat zijn de meest markante ontwikkelingen inzake vennootschapsfiscaliteit van de laatste jaren of decennia?

Charlotte Meskens: Als gevolg van internationale tendensen heeft het Zomerakkoord (2017) de vennootschapsbelasting hervormd en gezorgd voor lagere belastingtarieven. Deze hervorming is pas volledig op kruissnelheid geraakt in 2020. Een van de betrachtingen van dat akkoord was tevens om te zorgen voor vereenvoudiging. We merken dat dit een moeilijke oefening blijft: alle goede bedoelingen ten spijt moeten we vaststellen dat de vennootschapsbelasting nog steeds elk jaar wat complexer wordt, vaak door specifieke maatregelen met tal van voorwaarden.

Hoe ziet u de materie verder evolueren?

Bart De Cock: De OESO en de Europese Unie spelen meer en meer een bepalende rol inzake vennootschapsfiscaliteit, en zeker voor multinationals. Tal van bijzondere regelingen zitten in de pijplijn en zullen in de toekomst een prominente rol spelen. Zo staat bijvoorbeeld voor multinationale groepen van een bepaalde omvang een wereldwijde minimumbelasting op het

programma (de zogenaamde ‘Pillar II’), maar bijvoorbeeld ook een nieuwe Europese ‘notionele interestaftrek’ (de zogenaamde ‘DEBRA’).

Charlotte Meskens: Ook technologische en maatschappelijke ontwikkelingen zullen ongetwijfeld een impact (blijven) hebben op de verdere evolutie van de vennootschapsbelasting, bijvoorbeeld de groene en digitale transitie die vraagt om nieuwe investeringen in innovatieve technologieën en het ontraden van vervuilende investeringen of activa.

Waar is er nog nood aan tussenkomst van de wetgever? Welke punten moeten nog door de rechtspraak worden beslecht of verduidelijkt?

Charlotte Meskens: De kostenaf trek van interesten m.b.t. leningen aangegaan om een dividenduitkering en/of een kapitaalvermindering te financieren wordt de laatste jaren onder vuur genomen. Alhoewel zowel de minister als de rechtspraak én de rechtsleer het er principieel eens over lijken te zijn dat deze kostenaf trek onder bepaalde omstandigheden en voorwaarden mogelijk moet zijn, neemt de fiscus vaak een streng standpunt in. Ook de rechtspraak is in concrete omstandigheden tot nu toe

...

overwegend negatief. Het is dan ook hopen dat er de komende jaren meer duidelijkheid zal komen over de omstandigheden waarin een kostenaftrek mogelijk is en welke voorwaarden moeten worden nageleefd.

Bart De Cock: Ook bijvoorbeeld de aftrekbaarheid van kosten gemaakt om bedrijfsleiders of werknemers te bezoldigen, wordt vaak betwist door de fiscus. Dit laatste is in het bijzonder het geval voor woningen/appartementen die door een vennootschap ter beschikking worden gesteld. Hierover ontwikkelt zich talrijke rechtspraak, maar deze blijft vaak tegenstrijdig.

Vanwaar jullie interesse voor de vennootschapsfiscaliteit?

Charlotte Meskens: Mijn voorliefde voor de fiscaliteit ontstond al tijdens mijn studietijd aan de UGent, waar ik de lessen van professor Van Crombrugge en professor Van De Woesteyne bijwoonde. Mijn interesse voor de vennootschapsfiscaliteit was er al tijdens het schrijven van mijn masterproef (over holdingvennootschappen) en werd daarna verder versterkt door mijn mentor bij Tiberghien, Ben Van Vlierden. Samen met hem mocht ik op een hele resem interessante dossiers werken en leerde ik de vennootschapsbelasting kennen in al haar facetten. Ik ben hem bijzonder veel dank verschuldigd want ik heb veel van hem mogen leren. De doorheen de jaren gegroeide interesse in combinatie met mijn nieuws- en leergierigheid hebben ervoor gezorgd dat ik momenteel aan de UGent ook aan een doctoraat werk over de verschillende manieren om inkomsten vrij te stellen in de vennootschapsbelasting. Via die weg, en dankzij mijn promotoren (Prof.

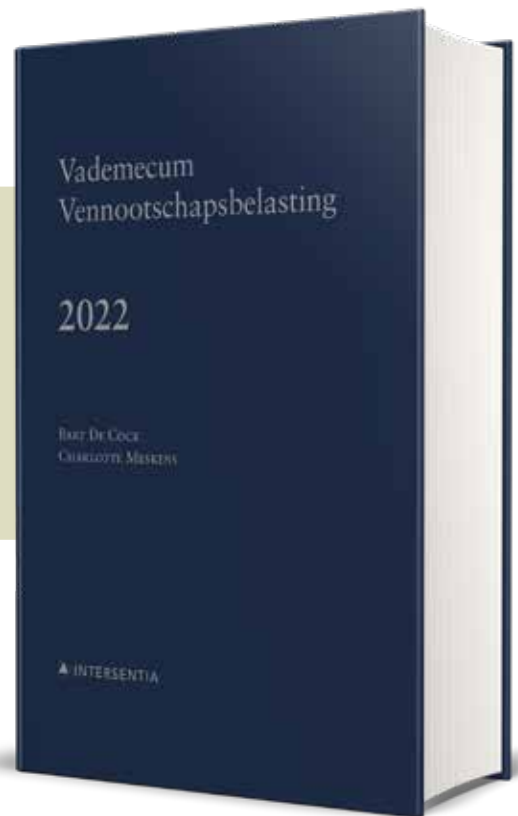
VADEMECUM VENNOOTSCHAPSBELASTING 2022 Een resultaatgerichte benadering

Charlotte Meskens en
Bart De Cock
juni 2022 | lxxii + 1764 blz. |
gebonden

Dr. Inge Van De Woesteyne en Prof. Dr. Bart Peeters) leer ik weer op een heel andere manier nadenken over de vennootschapsbelasting. Al die bagage komt uiteraard goed van pas bij het schrijven aan het *Vademecum*.

Bart De Cock: De vennootschapsfiscaliteit is een atypische rechtstak. Vennootschapsbelasting baseert zich op de boekhouding van een vennootschap en vereist dan ook een zekere kennis van het boekhoudrecht. Ik ben graag bezig met cijfers en redeneren, wat een absolute vereiste is om grondig met vennootschapsbelasting bezig te zijn. Ook ik heb de smaak te pakken gekregen tijdens mijn studie aan de UGent, en tijdens mijn werk bij Tiberghien.

De boog kan niet altijd gespannen staan. Wat zijn jullie passies buiten vennootschapsbelasting?

Bart De Cock: Ik heb twee kinderen, van 6 en 4 jaar. In mijn vrije tijd breng ik dan ook graag tijd door met hen en met mijn echtgenote. Daarnaast hou ik heel erg van sport. Ik heb lange tijd gevoetbald, maar ben nu vooral een fervent loper. Deze zomer heb ik ook voor het eerst deelgenomen aan een triatlon.

Charlotte Meskens: Muziek is (naast fiscaliteit) altijd een van mijn grootste passies geweest. Vroeger kon je mij geregeld achter de piano, de gitaar of de micro terugvinden. Daar is de laatste jaren weinig tijd voor, maar uit het bijwonen van een goed concert kan ik nog altijd veel energie halen. Recent nog woonde ik concerten van Nick Cave en The Rolling Stones bij. Maar het overgrote deel van mijn vrije tijd gaat naar mijn gezin en familie: zij zijn mijn grootste steunpilaren en inspiratiebronnen.

INTERVIEW MET CONSTANT DE KONINCK

Constant De Koninck was eerste auditeur bij het Rekenhof waar hij zich specialiseerde in de controle van de aanbesteding en uitvoering van grote overheidsopdrachten. Hij is dus uitstekend geplaatst om zijn licht te laten schijnen over markante ontwikkelingen inzake overheidsopdrachten.

Daarnaast verklaart hij ons ook zijn grote interesse voor het Romeinse recht. Maar beginnen doen we *ab initio*.

**Constant
DE KONINCK**

Constant De Koninck is ere-eerste auditeur bij het Rekenhof en hoofdeditor van het *Jaarboek Overheidsopdrachten – Chronique des Marchés Publics*.

Emile & Ferdinand: Vanwaar uw keuze voor de opleiding rechten? Beantwoordde deze aan uw verwachtingen? Met welk gevoel blik u erop terug?

Constant De Koninck: Het is misschien een dooddoener van formaat maar de overweging “dat je met een Rechtendiploma overal aan de slag kan” vormde een niet onbelangrijke beweegreden om voor deze studie te kiezen.

Ik had natuurlijk ook het lessenpakket voorafgaandelijk nader bekeken en doorslaggevend voor mijn keuze voor de Rechtenstudie aan de Rijksuniversiteit Gent was het heel interessant en ruim lessenpakket dat in de kandidaturen werd aangeboden met, naast typische ‘hardcore’ rechtsvakken, tal van metajuridische en interdisciplinaire vakken die voor een ruime intellectuele ontplooiing beloofden te zorgen: psychologie en dieptepsychologie (gedoceerd door de beruchte professor Paul Ghysbrecht), geschiedenis van de belangrijkste stromingen in de wereldliteratuur, sociologie, rechtsgeschiedenis (professor Raoul Van Caenegem), Romeins recht, economie, natuurrecht, politieke geschiedenis van België (gedoceerd door professor Theo Luyckx), ethica (professor Jaap Kruithof), geschiedenis van de Belgische pers ... Naast vanzelfsprekend een diepgaande vaktechnische juridische opleiding, zorgde de multidisciplinaire aard van de Rechtenopleiding voor een brede algemene ontwikkeling (*universitas*), wat ik steeds ten zeerste heb geapprecieerd.

Mijn laatste jaar Rechten combineerde ik met de studie Criminologie. Deze boeiende opleiding bood weer een volledig ander curriculum met vakken zoals strafkunde, forensische psychiatrie, gerechtelijke geneeskunde, medische criminalistiek en criminele profylaxe.

Kunt u uw professioneel parcours schetsen? Was dit een vooraf uitgekiend carrièrepad of eerder een samenloop van toevalligheden?

Constant De Koninck: Na enkele jaren in de advocatuur en drie jaar werkzaamheid als jurist bij de Kanselarij van het Ministerie (nu FOD) Buitenlandse Zaken, afdeling Juridische Zaken, waar ik

• • •

in het bijzonder bijstand verleende aan Belgen gevangen in het buitenland en actief was in een select committee of experts on international co-operation as regards search, seizure and confiscation of the proceeds from crime, werkzaam binnen de schoot van de Raad van Europa¹, slaagde ik in het ingangsexamen adjunct-auditeur bij het Rekenhof, waar ik werkte van 1989 tot mijn 'opruststelling' in 2021.

U was dus gedurende 33 jaar auditeur in het Rekenhof. Wat was uw specifieke taak? Hoe is deze geëvolueerd in de loop der jaren?

FF Ik situeer eerst even kort het Rekenhof, ouderdomsdeken van de Belgische overheidsinstellingen. Het tweede decreet dat door het Nationaal Congres werd gestemd betrof de oprichting van het Rekenhof (30 december 1830; het allereerste decreet, van een dag eerder, had betrekking op de modaliteiten voor de inning van de belastingen).

De oorsprong van het Rekenhof gaat terug tot de Bourgondische tijd. De eerste Rekenkamer werd in 1386 opgericht door Filips de Stoute, hertog van Bourgondië en graaf van Vlaanderen. Ze werd te Rijsel gevestigd. Haar bevoegdheid breidde door de gebiedsinlijvingen door de hertogen van Bourgondië geleidelijk uit tot de graafschappen Namen en Henegouwen en het gebied rond Doornik. Bij patentbrieven van 20 februari 1406 richtte Antoon van Bourgondië, zoon van Filips de Stoute en erfgenaam van Brabant en Limburg, een Rekenkamer van Brabant op, in navolging van de Bourgondische Rekenkamer. Ze werd eerst ondergebracht in het hertogelijk paleis te Brussel op de Koudenberg, ter hoogte van het huidige Koningsplein. Vervolgens was ze tot het einde van de achttiende eeuw gehuisvest in een gebouw in de onmiddellijke nabijheid van het paleis en van de plaats waar sinds 1984 het huidige Rekenhof is gevestigd.²

Het Rekenhof, ingesteld door artikel 180 van de Grondwet, is een collaterale instelling van het parlement en behoort als dusdanig tot de wetgevende macht.

Naast zijn functie als budgettair raadgever oefent het Rekenhof een financiële controle, een wettigheids- en regelmatigheidscontrole, en een controle op de goede besteding van de

Foto ©ourtesy Rekenhof/Cour des comptes

Rekenhof/Cour des comptes

overheidsgelden uit. Die controles hebben betrekking op de ontvangsten en de uitgaven van de federale Staat, de gemeenschappen en gewesten, de openbare instellingen die ervan afhangen en de provincies (de controle op de gemeenten behoort niet tot de bevoegdheid van het Rekenhof). Het Rekenhof informeert de parlementen en de provincieraden op regelmatige tijdstippen over de resultaten van die controles.

Als gevolg van de hervorming van de Rijkscomptabiliteit door de wetten van 2003 oefent het Rekenhof de wettigheids- en regelmatigheidscontrole in hoofdzaak uit aan de hand van *a posteriori* audits.

Mijn belangrijkste taak bestond in het auditeren van het beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken (MOW) van de Vlaamse Overheid. De nadruk van mijn audits lag op de rechtmatigheid en doelmatigheid van de binnen dit beleidsdomein gedane overheidsuitgaven. Ik werd inzonderheid betrokken bij de audits van de gunning en uitvoering van (financieel) belangrijke infrastructuurwerken (verdieping Westerschelde, bouw Deurganckdok, baggerwerken in de Vlaamse binnenwateren, de Westerschelde en de vaarpassen van de Noordzee, wegwerken van gevaarlijke punten in de Vlaamse weginfrastructuur, audits naar het verrekeninggedrag van de onderscheiden Vlaamse agentschappen, besluitvorming van de Oosterweelverbinding, doorlichten van schadevergoedingen uitbetaald n.a.v. onregelmatige gunningen of toegekend in het kader van de problematische uitvoering van een overheidsopdracht ...). Daarnaast onderzocht ik meerdere jaren de overheidsopdrachten geplaatst door het Vlaams Parlement en werd ik

¹ Het Verdrag van de Raad van Europa van 8 november 1990 inzake het witwassen, de opsporing, de inbeslagname en de confiscatie van opbrengsten van misdrijven was het resultaat van de werkzaamheden van deze expertencommissie.

² P. Rion c.s., *Het Rekenhof – Geschiedenis van een controle-instelling*, Tielt, Lannoo, 1999, 160 p.

Het overheidsopdrachtenrecht is geëxplodeerd van twee artikelen in de Wet van 15 mei 1846 op de Rijkscomptabiliteit naar actueel – wanneer de Europese wetgeving buiten beschouwing wordt gelaten – meer dan 900 artikelen neergelegd in vier omvangrijke wetten en vier even omvangrijke koninklijke besluiten. ”

ook regelmatig betrokken bij andere audits gesitueerd buiten het beleidsdomein MOW (bv. publiek-private samenwerking bij de Vlaamse overheid, de samenwerking tussen de VRT en externen voor de realisatie van televisieprogramma's, consultancyopdrachten gegund door kabinetten, outsourcing van de informaticafunctie door de Vlaamse Overheid ...).

Ik maakte ook deel uit van een supranationale werkgroep Overheidsopdrachten, samengesteld uit vertegenwoordigers van diverse Rekenhoven van de Europese Unie, die in het kader van kennisoverdracht o.a. een handleiding heeft samengesteld voor het auditeren van overheidsopdrachten.

Wat betreft de werkwijze waarop audits worden doorgevoerd zijn de auditactiviteiten in de loop der jaren geëvolueerd van screening van individuele dossiers met rapportering in de zogenaamde jaarlijkse 'blunderboeken' naar meer geïntegreerde audits die – vaak middels een multidisciplinaire aanpak – tot stand komen na een tegenspreklijke procedure met de geauditeerde administraties/agentschappen, waarbij in het tegensprekkelijk debat ook de bevoegde minister wordt betrokken. Deze audits – voorzien van de reactie van de minister, eindconclusies en passende aanbevelingen – worden dan gepubliceerd in afzonderlijke rapporten die dan worden toegezonden aan het bevoegde Parlement en opvolgend aldaar worden besproken in de bevoegde parlementaire commissie, in aanwezigheid van de geauditeerde instelling, de bevoegde (voogdij)minister en een vertegenwoordiger van het Rekenhof. Regelmatig volgen enige tijd later ook opvolgingsaudits om na te gaan of de door het Rekenhof geformuleerde aanbevelingen ook daadwerkelijk in de praktijk werden omgezet.

Met het oog op een optimale selectie van auditthema's wordt gewerkt met een risicogeoriënteerde monitoring en selectie. Om zijn effectiviteit en toegevoegde waarde te maximaliseren, concentreert het Rekenhof zich op grotere risico's die de overheid onvoldoende beheerst. Zij vormen de basis voor de mogelijke onderzoeksonderwerpen die vervolgens worden getoetst aan diverse selectiecriteria, zoals de interesse van het Parlement, het maatschappelijk en financieel belang en de toegevoegde waarde.

Een 'constante' in uw beroepsloopbaan en als auteur is dus de materie van de overheidsopdrachten. Vanwaar komt in feite die interesse?

Tijdens mijn tweejarige stageperiode aan het Rekenhof maakte ik kennis met de verschillende auditdomeinen waar ik kon worden tewerkgesteld. Het beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken had mijn voorkeur omwille van het heel concreet karakter van dit domein waardoor de daarin door te voeren audits als het ware een tastbaar karakter kregen. De wet- en regelgeving waaraan de werken, leveringen en diensten op hun rechtmatigheid moesten worden getoetst – in het stadium van de gunning maar ook van de uitvoering – was wel een ander verhaal. Het overheidsopdrachtenrecht is immers geëxplodeerd van twee artikelen in de Wet van 15 mei 1846 op de Rijkscomptabiliteit³ naar actueel – wanneer de Europese wetgeving buiten beschouwing wordt gelaten – meer dan 900 artikelen neergelegd in vier omvangrijke wetten en vier even omvangrijke koninklijke besluiten.⁴ Hierbij wordt dan nog geen rekening gehouden met de talrijke voorschriften neergelegd in de wet- en regelgeving m.b.t. de erkenning van de aannemers en de diverse andere wetten, decreten, koninklijke en ministeriële besluiten en omzendbrieven waarmee de aanbevestigende overheden en de deelnemers aan overheidsopdrachten rekening moeten houden tijdens de plaatsingsprocedure, respectievelijk de uitvoeringsfase van een overheidsopdracht.

Om een goed overzicht te behouden van de op een concrete casus toepasbare voorschriften heb ik een handzame systematisering doorgevoerd van de wet- en regelgeving, gekoppeld aan illustratieve rechtspraak van het Hof van Justitie en de Raad van State die ik – in eerste instantie voor eigen gebruik –

³ Artikel 20: "Aucun marché, aucune convention pour travaux et fournitures, ne peut stipuler d'à-compte que pour un service fait et accepté" en artikel 21: "Tous les marchés au nom de l'Etat sont faits avec concurrence, publicité et à forfait". Tot de Wet van 4 maart 1963 betreffende het sluiten van overeenkomsten voor rekening van de Staat maakten deze twee artikelen de overheidsopdrachtenwetgeving uit.

⁴ De Wet Overheidsopdrachten 2016, de Wet Concessies 2016, de Wet Opdrachten Defensie en Veiligheid 2011, de Wet Rechtsbescherming 2013, het KB Plaatsing Klassieke Sectoren 2017, het KB Plaatsing Speciale Sectoren 2017, het KB Algemene Uitvoeringsregels 2013 en het KB Plaatsing en Algemene Uitvoeringsregels Concessies 2017.

neerschreef in een aantal handleidingen. Deze handleidingen hebben opvolgend, wegens hun praktisch karakter voor de rechtspraktizijn, geleid tot diverse gepubliceerde werken waar ik telkens de essentie van de talrijke voorschriften in een begrijpbare taal heb pogen te synthetiseren en te concretiseren aan de hand van rechtspraak. In dat verband verwijs ik graag naar de symbiotische samenwerking met advocaat Peter Flamey, specialist overheidsopdrachten, met wie ik meerdere boeken heb geschreven, waaronder het boek *Overheidsopdrachten* in de APR-reeks.⁵

Sinds de eerste editie van het *Jaarboek Overheidsopdrachten / Chronique des Marchés Publics* (editie 2007/2008) ben ik daarvan de hoofdeditor en zorg ik, samen met Peter Flamey en Patrick Thiel, voor een jaarlijkse publicatie van dit werk. In dit jaarboek zijn telkens, in een volume van ongeveer 1100 pagina's, naast een overzicht van nieuwe wet- en regelgeving en van de justitiële en de administratieve rechtspraak, 30 à 40 bijdragen opgenomen, geschreven door juristen gespecialiseerd in het overheidsopdrachtenrecht (meestal advocaten publiekrecht), waarbij de nadruk ligt op de concrete rechtspraktijk.

U werkt onder meer mee aan het *Wetboek overheidsopdrachten en concessieovereenkomsten*, dat dit jaar in zijn zesde editie verscheen bij Larcier-Intersentia, en u bent een veelgevraagd spreker. U bent dus goed geplaatst om uw licht te laten schijnen over deze materie. Wat zijn de meest markante ontwikkelingen inzake overheidsopdrachten van de laatste jaren of decennia? Welke factoren hadden hier een invloed op?

De nog steeds actuele titel van het boek *Les marchés publics européens et belges : l'irrésistible européanisation du droit de la commande publique* (Larcier, 2005) van professor Maurice-André Flamme geeft duidelijk aan wat de voortdurend toenemende invloed is op de dagelijkse rechtspraktijk van de opvolgende Europese overheidsopdrachtenrichtlijnen en – nauw daarmee verbonden – de interpretatieve en duidende

WETBOEK OVERHEIDSOPDRACHTEN EN CONCESSIEOVEREENKOMSTEN

Zesde editie – Geannoteerd met recente rechtspraak van het Hof van Justitie, het Gerecht van de Europese Unie, het Grondwettelijk Hof, het Hof van Cassatie en de Raad van State

Constant De Koninck en Peter Flamey

Reeks *Geannoteerde wetboeken* | februari 2022 | 466 blz.

rechtspraak van het Hof van Justitie in antwoord op prejudiciële vragen.⁶ Dit heeft er – zeker voor wat betreft de voorschriften inzake de gunningsprocedures – toe geleid dat de nationale wet- en regelgeving in belangrijke mate een doorslag is geworden van de Europese wetgeving.

Ook de rechtsbescherming waarvan de deelnemers aan overheidsopdrachten actueel kunnen genieten en die is neergelegd in de Wet van 17 juni 2013 betreffende de motivering, de informatie en de rechtsmiddelen inzake overheidsopdrachten, kan in belangrijke mate op het conto van de Europese wetgever worden geschreven.⁷ In dit verband kan bijvoorbeeld worden gewezen op het door de rechtsbeschermingsrichtlijnen ingevoerde primaat van de precontractuele rechtsbescherming, mogelijk gemaakt door een verplicht in acht te nemen wachttermijn tussen de gunningsbeslissing en de contractsluiting bij 'Europese' overheidsopdrachten, zodat een niet-gekozen deelnemer in die *standstill*-periode de mogelijkheid wordt geboden een verhaalprocedure in te stellen om de schorsing te verkrijgen van de gunningsbeslissing door een kortgedingprocedure voor de justitiële rechter dan wel een schorsingsprocedure bij uiterst dringende noodzakelijkheid (UDN) voor de Raad van State. Deze precontractuele rechtsbescherming bevordert vanzelfsprekend de mogelijkheid rechtsherstel in natura te bekomen door, na een rechterlijke tussenkomst, opnieuw een kans te

⁵ Peter Flamey en Constant De Koninck, *Overheidsopdrachten*, reeks: Algemene Praktische Rechtsverzameling, Mechelen, Wolters Kluwer, 2017, Algemeen Deel (p. 1-1055) en Bijzonder Deel (p. 1057-1769).

⁶ Deze rechtspraak heeft bijvoorbeeld recent geleid tot de wet van 18 mei 2022 tot wijziging van de wet van 17 juni 2016 inzake overheidsopdrachten en de wet van 17 juni 2016 betreffende de concessieovereenkomsten (BS 30 mei 2022). De door de wet van 18 mei 2022 doorgevoerde wijzigingen drongen zich op n.a.v. de arresten van het Hof van Justitie van 14 januari 2021, RTS infra and Aannemingsbedrijf Norré-Behaegel (zaak C-387/19) (problematiek corrigerende maatregelen) en van 24 oktober 2018, Vossloh Laeis (zaak C-124/17) (verduidelijking moment aanvang uitsluitingstermijn van drie jaar tot deelname aan overheidsopdrachten).

⁷ Middels de rechtsbeschermingsrichtlijnen 89/665/EEG en 92/13/EEG, zoals deze richtlijnen in 2007 werden gewijzigd door richtlijn 2007/66/EU tot de verhoging van de doeltreffendheid van de beroepsprocedures inzake het plaatsen van overheidsopdrachten.

krijgen om de opdracht zelf toegewezen te krijgen, waar vroeger de *race to signature* ervoor zorgde dat in geval van onregelmatige gunning de benadeelde deelnemers aan een overheidsopdracht, geconfronteerd met een gesloten overeenkomst, enkel nog op een schadevergoeding konden hopen. Deze precontractuele rechtsbescherming biedt ook voordelen voor de aanbestedende overheid die op korte termijn weet waar zij aan toe is omdat door snelle juridische procedures (kortgeding dan wel UDN) uitspraak wordt gedaan over de rechtsgeldigheid van de door haar gevoerde gunningsprocedures en -beslissingen. De Europeanisering van het overheidsopdrachtenrecht heeft deze tak van het publiek recht een waarlijk *ius commune*-karakter bezorgd, waardoor juristen gespecialiseerd in dit recht, ongeacht hun land van herkomst – verenigd door EU-wetgeving en -rechtspraak – een Europawijd forum wordt geboden om hun kennis en ervaring ter beschikking te stellen.

Waar is er nog nood aan tussenkomst van de wetgever? Welke punten moeten nog door de rechtspraak worden beslecht/verduidelijkt?

“ Een interessant probleemgebied blijft de door de hoven en rechtbanken regelmatig uitgesproken absolute nietigheidssanctie van buiten mededinging gesloten overheidsopdrachten, gesteld tegenover de in de Rechtsbeschermingswet Overheidsopdrachten 2013 neergelegde specifieke sanctie van de onverbindendverklaring. Door de rechtspraak – in laatste instantie het Hof van Cassatie en het Hof van Justitie – zal moeten worden uitgeklaard welk van beide sancties nu moet worden toegepast, rekening houdend met de belangrijke verschilpunten tussen deze sancties: zo kan de absolute nietigheid – onder het regime van het Nieuw Burgerlijk Wetboek (NBW) – gedurende vijf jaar worden ingeroepen daar waar de onverbindendverklaring uiterlijk binnen de zes maanden na de onderhandse sluiting van de opdracht moet worden opgeworpen; zo geldt voor de absolute nietigheid de regel *quae temporalia sunt ad agendum perpetua sunt ad excipiendum* en verjaart de exceptie van nietigheid bijgevolg niet (art. 5.60, 2^e lid NBW), welk voorschrift niet van toepassing is bij de sanctie van de onverbindendverklaring.

http://lawlibrary.wm.edu/wytheopedia/index.php/Corpus_Juris_Civilis

Frontispice van volume I van *Corpus Juris Civilis: Pandectis ad Florentinum Archetypum Expressis, Institutionibus, Codice et Novellis, Addito Textu Græco, ut & in Digestis & Codice, Legibus & Constitutionibus Græcis* van Denys Godefroy (Elsevier | 1663 | Amsterdam)

U publiceerde diverse werken over het Romeinse recht. Kunt u deze publicaties even toelichten?

“ Ik ben altijd sterk geïnteresseerd geweest in de antieke – en dan voornamelijk de Romeinse – geschiedenis. De interesse voor het Romeinse recht en zijn geschiedenis was dan ook een consequent gevolg. Deze interesse werd verder geprikkeld toen ik in 1987 op het Vossenplein te Brussel voor 10 frank (nu: 25 eurocent) een antieke editie van het *Corpus Iuris Civilis* op de kop kon tikken.⁸ Sedert de late Middeleeuwen heeft geen boek zoveel vormen-de kracht uitgeoefend op het recht als het *Corpus Iuris*. Honderden jaren heeft de wetgeving van de Oost-Romeinse keizer Justinianus een allesoverheersende invloed gehad op het continentaal-Europese recht in de breedste zin van het woord: op de rechtspraak, op de vorming van bestuursnormen en op de structuur van de civielrechtelijke codificaties die in de 18^e en 19^e eeuw tot stand kwamen. Mijn interesse voor het Romeinse recht – en dan met name mijn bewondering voor de *elegantia iuris* van dit recht en de pragmatische en praktische aanpak door de Romeinse rechtsgeleerden van juridische vraagstukken – leidde tot diverse

⁸ Het *Corpus Iuris Civilis* is de in 1583 voor het eerst aangewende verzamelnaam van de wetboeken van de Oost-Romeinse keizer Justinianus (527-565) door Dionysius Gothofredus (Denys Godefroy) die in één gezamenlijke editie de Codex Justinianus (verzameling van keizerlijke constituties), de Institutionen van Justinianus (een leerboek voor rechtenstudenten), de Digesten (geordende bloemlezing uit de geschriften van Romeinse rechtsgeleerden uit de periode 100 voor Chr. tot 300 na Chr.) en de Novellen (*Novellae Constitutiones* of nieuwe keizerlijke constituties, uitgevaardigd na de Codex Justinianus) ter beschikking stelde.

In onze West-Europese rechtsstelsels en dan inzonderheid op het vlak van het verbintenissenrecht zijn veel Romeinse rechtsregels en -principes nog altijd springlevend; het bestuderen van Romeins recht reikt ons een basis aan om deze regels en principes scherper te exploreren (en te exploiteren) en vanuit hun historische context beter te begrijpen. ”

publicaties waaronder de boeken *Ad Legem Aquiliam* (1994), *Beknopte Encyclopedie van het Romeinse Recht* (2000) en *Latijnse Rechtsspreuken*, die momenteel in een 5e editie (2017) voorligt. Ik maakte ook deel uit van een internationaal team dat de integrale vertaling in het Nederlands van het *Corpus Iuris Civilis* heeft gerealiseerd.⁹

Wat is zo kenmerkend aan het Romeinse recht?

“ Het Romeinse recht was het meest originele product van de Romeinse geest. In bijna al hun intellectuele inspanningen waren de Romeinen de gretige leerlingen van de Grieken, maar met betrekking tot het recht waren zij de onbetwiste meesters. In hun handen werd het recht voor het eerst een door en door wetenschappelijk studieonderwerp, een uitvoerig gearticuleerd systeem van principes, geabstraheerd van gedetailleerde regels. Dit proces van abstractie is niet alleen belangrijk vanwege de eenvoud van formulering die hierdoor mogelijk wordt gemaakt, maar ook omdat principes, in tegenstelling tot regels, vruchtbaar zijn: een jurist kan door twee of meer principes te combineren nieuwe principes en dus nieuwe regels creëren. Het was de kracht van de Romeinse juristen dat ze deze abstracties niet alleen konden construeren en manipuleren op een voorheen onbekende schaal en complexiteit, maar ook duidelijk voeling hadden voor de praktische behoeften van het sociale en commerciële leven, oog voor een pragmatische aanpak om een gewenst concreet resultaat te bereiken, en de bereidheid om hun juridische constructies aan te passen indien dit tot een betere praktische oplossing kon leiden of een antwoord kon bieden op nieuwe problemen. In hun adviezen overschreden de Romeinse juristen vaak de grenzen van de heersende rechtsopvattingen en reikten zij aldus nieuwe elementen aan die dan de grondslag vormden voor originele rechtsvinding.¹⁰

Waarom zou men zich vandaag nog bezighouden met de studie van het Romeinse recht?

“ Een jurist die zich bezig houdt met het Romeinse recht krijgt deze vraag regelmatig voor de voeten geworpen. In zijn Justiniaanse vormgeving heeft het Romeinse recht een boven alle twijfel verheven overheersende invloed uitgeoefend

op de vorming van de civielrechtelijke stelsels van het Europese continent. De studie van het Romeinse recht leidt tot de ontwikkeling van een historisch bewustzijn, tot een beter begrip van onze rechtstraditie en tot een diepere kennis van de gemeenschappelijke oorsprong van het Europese rechtsgedachtegoed.

In onze West-Europese rechtsstelsels en dan inzonderheid op het vlak van het verbintenissenrecht zijn veel Romeinse rechtsregels en -principes nog altijd springlevend; het bestuderen van Romeins recht reikt ons een basis aan om deze regels en principes scherper te exploreren (en te exploiteren) en vanuit hun historische context beter te begrijpen.

Natuurlijk moet ook worden verwezen naar het onovertroffen juridisch redeneervermogen, de messcherpe analyses en het oplossingsgericht besluitvormingsproces van de klassieke Romeinse juristen. De *ars iuris* van deze *iurisprudentes* en in het bijzonder hun kunde complexe juridische vraagstukken pragmatisch te beantwoorden vormt een blijvende bron van inspiratie voor onze (aankomende) juristen. De vraag naar het nut en de relevantie voor de rechtenstudent van de studie van het Romeinse recht wordt m.i. dan ook uitstekend van antwoord gediend door Franz Wieacker:

“The Roman jurists' exemplary method of decision-making still has relevance for the modern jurist. The decision-making method of these old masters contributes to the appeal they can still have for the modern jurist. He can learn the Roman jurist's method of clearly distinguishing legal issues and making those issues precise – an exercise which is essential for the objectification of social and political conflicts. Similarly, he can try to develop their sure instinct for the reality and practicability of legal solutions. He can, moreover, observe how they arrived at new and elegant solutions through the disciplined use of legal imagination.”¹¹

⁹ J.E. Spruit c.s., *Corpus Iuris Civilis – Tekst en Vertaling*, 12 delen, 1993-2011 (diverse uitgevers).

¹⁰ Barry Nicholas, *An introduction to Roman Law*, Oxford, Clarendon Press, 1962, v-vi; Franz Wieacker, *Vom römischen Recht – Zehn Versuche*, Stuttgart, Koehler Verlag, 1961, 302-304.

¹¹ Franz Wieacker, “The Importance of Roman Law for Western Civilization and Western Legal Thought”, *Boston College International and Comparative Law Review*, 1981, vol. 4, nr. 2, 280.

SUCCESSIEPLANNING IN DE PRAKTIJK

Successieplanning is sinds enige jaren een 'hot item'. Er wordt tegenwoordig veel openlijker over gesproken, terwijl het vroeger in veel families een taboe was. Ook de media spelen hier graag op in. Regelmatig verschijnen in tijdschriften of weekendbijlages van kranten artikels over successieplanning. Emile & Ferdinand kan dus niet achterblijven en sprak met Dieter Bossuyt, een van de auteurs van een nieuw, bijzonder werk: *Successieplanning in de praktijk*.

Emile & Ferdinand: Waarom hebben jullie dit boek geschreven?

Dieter Bossuyt: Ondanks alle aandacht voor successieplanning merken we dat mensen met heel wat vragen blijven zitten en dat er nog veel misverstanden bestaan. Ook voor professionals zoals accountants, verzekeringsmakelaars en bankiers is het niet altijd even duidelijk welke planningstechnieken er allemaal bestaan en wat de consequenties van de ene of de andere keuze zijn. Het boek biedt daar een antwoord op, door op een heldere manier de verschillende aspecten van een successieplanning toe te lichten.

Wat is de bijzondere insteek of meerwaarde?

Het boek is heel praktisch opgesteld, met realistische voorbeelden die dagelijks voorkomen, uitgelegd in mensentaal. In het boek vind je geen wetsartikels, overzichten van recht-

spraak, hypothetische situaties of langdradige uiteenzettingen. We staan daarentegen stil bij heel concrete vragen: Hoe bepaal je wie erft? Hoe bereken je de erfbelasting? Hoe doe je een bankgift? Welke clausules kun je opnemen bij een schenking? Hoe stel je een testament op?

Tot wie richt het boek zich?

Dat is zeer divers. We merken dat accountants, verzekeringsmakelaars en bankiers steeds vaker geconfronteerd worden met vragen van hun klanten over hun pensioen- en successieplanning. Het boek richt zich enerzijds tot deze professional, die meer wil weten over successieplanning om zijn klant hierover te woord te kunnen staan, zonder evenwel het volledige juridische jargon te moeten kennen. Doordat het boek praktijkgericht en in een begrijpbare taal is geschreven, kun je als professional je klant op een heel bevattelijke manier adviseren.

Daarnaast is het boek ook gericht naar studenten, die een praktische opleiding wensen, eerder dan kennis van de achterliggende wetsartikels. Het boek is opgebouwd aan de hand van talrijke herkenbare (probleem)situaties en nuttige tips, waardoor de student vertrouwd raakt met vraagstukken waar een adviseur dagelijks mee geconfronteerd wordt. Deze praktische aanpak biedt de student ongetwijfeld een meerwaarde in de latere beroeps carrière.

**Dieter
BOSSUYT**

Dieter Bossuyt is vennoot van Lemon Consult en gecertificeerd belastingadviseur. Hij is gastdocent in het postgraduaat Vermogens- en successieplanning aan de Vives Brugge Business School.

...

Maar tegelijk is het boek ook veel breder gericht naar iedereen die zich de vraag stelt: Wat als ik of mijn partner komt te overlijden? Aan wie komt mijn vermogen dan toe? Hoeveel erfbelasting betalen mijn erfgenamen? Kan dit goedkoper? Hoe vermijd ik dat er ruzies ontstaan tussen mijn erfgenamen?

Gaat successieplanning alleen over het besparen van erfbelasting?

“Zeker niet. Proberen om de erfbelasting bij een overlijden zoveel mogelijk te drukken, is een belangrijk aspect bij het opzetten van een planning, maar komt niet op de eerste plaats. Successieplanning gaat vooral om het zelf bepalen wie wat van je erft. De wet voorziet in een wettelijk erfrecht, dat een verdeling van het vermogen voorschrijft voor het geval je zelf geen stappen ondernomen hebt. Het is dus een ‘default regeling’, een ‘one size fits all’. Mogelijk stemt deze regeling overeen met je verwachtingen, maar de kans is groot dat je persoonlijke wensen hebt over de verdeling van je vermogen. In dat geval is maatwerk door een proactieve planning noodzakelijk.

Het komt er dikwijls ook op aan om via een successieplanning vrede in de familie te bewaren. Het overlijden van een *pater/mater familias* kan immers familiale relaties onder druk zetten. In principe erven kinderen het vermogen van hun ouders ‘in onverdeeldheid’. Dit betekent dat zij elk een gedeelte van het huis, de spaargelden enz. erven, ieder voor een gelijk deel. Maar wat als zij allemaal hun zinnen hebben gezet op het ouderlijk

huis en niet geïnteresseerd zijn in de roerende goederen? Of wat met juwelen die al generaties in de familie zitten? Zullen de erfgenamen later overeenstemming vinden over de verdeling en de waarde ervan? Dit kan tot heftige discussies leiden. Het is nuttig om hier vooraf over na te denken en eventueel zelf te bepalen wie wat krijgt, via een testament. Op die manier wijs je zelf specifieke goederen toe aan bepaalde erfgenamen en kan je familiale discussies vermijden. Met een testament bepaal je zelf of je de gelijkheid tussen je erfgenamen wil bewaren, of net een van hen wil bevoordelen.

Welke vormen kan successieplanning aannemen?

“De waaier aan technieken is zeer breed. Het opzetten van een successieplanning wordt vaak gelinkt aan het doen van een schenking, waarbij vermogen wordt overgedragen naar bijvoorbeeld de kinderen. Maar om aan successieplanning te doen, hoeft je niet noodzakelijk een schenking te doen.

Het komt er vooral op aan om voor jezelf gemoedrust te creëren en je vermogen toe te wijzen aan de juiste personen voor het geval je iets zou overkomen. Hiervoor bestaan verschillende technieken, onder andere een testament, een huwelijkscontract of een beding van aanwas. Met dergelijke technieken draag je nog geen vermogen over, maar zorg je er wel voor dat het bij een overlijden bij de juiste personen terechtkomt.

Wanneer is een juist moment om aan successieplanning te beginnen denken?

“Je zou kunnen denken dat successieplanning iets is voor op latere leeftijd. Maar niets is minder waar, want het noodlot kan helaas bij iedereen toeslaan. Een ernstige ziekte of een verkeersongeval sparen ook jonge mensen niet. Daarom is het nuttig om ook op jonge leeftijd bewust met successieplanning bezig te zijn.

Bij elke belangrijke fase in je leven moet je jezelf de vraag stellen: Wat als ik kom te overlijden? Komt mijn vermogen dan toe aan de personen die ik wil? Moet er bijgestuurd worden? Deze denkoefening maak je zowel op jonge als op latere leeftijd, met name bij de aankoop van een woning, het samenwonen, het aangaan van een huwelijk, het krijgen van kinderen, de aankoop van een tweede verblijf, met pensioen gaan enz. Al deze levensgebeurtenissen hebben een impact op je vermogen, waardoor het belangrijk is om telkens stil te staan bij de vraag: Is alles goed geregeld?

Moet je dan telkens je planning bijsturen?

“Soms is dit inderdaad nodig, soms ook weer niet. Een planning hangt immers af van de gezinsvorm, het vermogen en de doelen die je voor ogen hebt. Deze zaken kunnen evolueren in de tijd, en al zeker bij jonge mensen.

Daarom is het belangrijk je planning regelmatig te herbekijken en bij te sturen.

In eerste instantie stel je dus best een flexibele planning op, die je later nog kan aanpassen. Het heeft geen zin om op jonge leeftijd een groot deel van je vermogen weg te schenken om later te constateren dat je zelf te weinig hebt om rond te komen.

Wat zijn de basisprincipes van successieplanning?

“ Mensen denken vaak dat successieplanning inhoudt dat je je vermogen wegschenkt, om op die manier zoveel mogelijk erfbelasting te besparen. Het klopt dat je door schenkingen te doen de erfbelasting vermindert, maar schenkingen zijn pas aan de orde wanneer vaststaat dat de schenker nog over voldoende ander vermogen beschikt om verder financieel rond te komen. Daarom gaat successieplanning hand-in-hand met een pensioen- en renteniersplan. Daarbij maak je een financieel toekomstplan voor jezelf: Welke grote inkomsten en uitgaven verwacht je nog? Wat is je maandelijks uitgavenpatroon? Wil je je kinderen nog een financieel duwtje in de rug geven? Droom je van een appartement aan zee of een huisje in de Ardennen? Met zo'n plan breng je in kaart welk deel van je vermogen je later zelf nog nodig hebt en over welk deel je vrij kan beschikken.

Voor wie is successieplanning nuttig? Vanaf welk vermogen?

“ Er wordt vaak gedacht dat successieplanning enkel is weggelegd voor de rijken, maar dat is onterecht. In

SUCCESSIEPLANNING IN DE PRAKTIJK

Dieter Bossuyt, Kristof Delobelle,
Stef Mannaerts en Veerle Wanzele
april 2022 | xiv + 270 blz.

tegendeel zelfs. Als het vermogen eerder beperkt is, is het net belangrijk om de goederen bij een overlijden aan de juiste personen toe te wijzen. Denk maar aan een koppel dat samen beschikt over een bescheiden spaarboekje. Als een van de partners overlijdt, dan zullen deze spaargelden gedeeltelijk toekomen aan de kinderen, wat voor de langstlevende een financiële opdoffer kan betekenen. Het is in zo'n situatie waarschijnlijk wenselijk dat de spaargelden volledig aan de langstlevende onder hen toekomen, en niet aan de kinderen. Om dit te bereiken, moet je actie ondernemen.

Is het opzetten van een successieplanning duur?

“ Wie aan successieplanning denkt, denkt vaak aan hoge notariskosten en ellenlange onbegrijpelijke teksten. Een planning lijkt dus moeilijk, en al zeker niet goedkoop.

Niets is minder waar. Er zijn eenvoudige en goedkope instrumenten om aan

successieplanning te doen. Zo kun je je testament in principe zelf neerschrijven op een bierkaartje. Dat kost niets, en is volledig rechtsgeldig.

Wat verklaart de toegenomen belangstelling voor successieplanning?

“ We merken in onze dagelijkse praktijk dat veel mensen in het verleden een negatieve ervaring hebben opgedaan doordat hun ouders, tantes, nonkels weinig tot niets geregeld hadden met betrekking tot de verdeling van hun vermogen bij het overlijden. Dit heeft in veel gevallen geleid tot strubbelingen in de familie of zelfs familieruzies. En mensen die dit niet zelf ervaren hebben, hebben wel weet van zo'n situaties.

Mensen willen voorkomen dat er ook bij hun overlijden ruzies ontstaan over de verdeling van het vermogen en willen daarom zelf actief plannen.

EEN VEEL VOORKOMENDE TACTIEK,
MAAR NIET DE MEEST AANGEWEZEN MANIER
OM ZICH VOOR TE BEREIDEN OP DE TOEKOMST

UIT VOORZORG ... NU DENKEN AAN LATER

Het **Vrij Aanvullend Pensioen (VAPZ)** is voor een zelfstandige de beste en fiscaal meest voordelige manier om het wettelijk pensioen aan te vullen.

Daarnaast kunnen zelfstandigen, zonder vennootschap, het VAPZ verder aanvullen via de **Pensioenovereenkomst voor Zelfstandigen (POZ)**; een supplementair pensioenspaarproduct dat de Voorzorgkas aanbiedt in samenwerking met Bank Degroef Petercam en Candriam.

VOORZORGSKAS VOOR ADVOCATEN, GERECHTSDEURWAARDERS EN ANDERE ZELFSTANDIGEN OPF

Kunstlaan 56, 1000 Brussel - Tel. : +32 2 534 42 42 - info@vkag.be - www.vkag.be - Volg ons op en VKAG
IBP toegelaten op 30/07/2007 onder nr. 55002 (FSMA)

SURF NAAR INTERSENTIA.BE om op de hoogte te blijven van onze nieuwe publicaties.

NIEUW
& GRATIS

APP LARCIER
JOURNALS

BEKRIJGEN OP
Google Play

Download in de
App Store

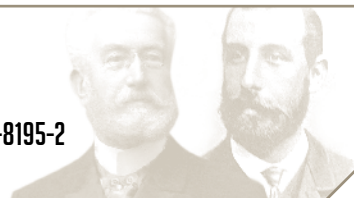

> **LEES EMILE & FERDINAND** in de gratis app Larcier Journals:
larcier.com/nl/app-larcier-journals

FOLLOW US ON

GAZLARNL21
ISBN : 978-1-1010-8195-2

**BENT U NOG NIET GEABONNEERD
OP EMILE & FERDINAND?**

Abonneer u gratis via het online formulier op
intersentia.be/nl/emile-en-ferdinand